

Rerum Naturalium Fragmenta No. 40

<i>Szemere László:</i> Adatok a széncinege, parlagi veréb és nyaktekercs hangjához	3
<i>Szemere László:</i> Kócsag adatok a Fertőről	7
<i>Szemere László:</i> Egretta alba és Pelecanus sp. szabolcsmegyei költéséről	9
<i>Szemere László:</i> Boroskay János. 1841—1923	11
<i>Szemere László:</i> Az olcsó fotografálás módja	13

Budapest
1923

.

Rerum Naturalium Fragmenta

Szemere László szerkesztése:

Budapest II., Pasaréti-út 79

Adatok a széncinege, parlagi veréb és nyaktekercs hangjához.

Írta:

Szemere László.

Széncinege – Panis major L.

A csak pár napos fiókák eleinte csak finom sz|:|:| * hangot hallattak. Növekedésükkel az sz mintha c, vagy ci-be menne át, eszerint jelzése c|:|:|, ci|:|:|. Még később p tónusú lett a hang: cip|:|:|:|, vagy szíp|:|:|.

Néha a hangjukat így jegyezhettem fel: ic (vagy isz) |:|:|, szi |:|:|. Később a hang lezárt: i-ci|:|:| - cic . A már kirepült fiókák hangja: zi - ci|:|:|:|, ze-ci|:|:|. E hangjukat sűrűn hallhatjuk olyan helyen, ahol portyáztatni szoktak.

Időnként a nőtény cinege szárny-rezegtetve elkéri a hímtől a hozott eledelt. Ekkor zr|:|:|:|, c-r|:|:|:|, szr|:|:|:|-ci|:| formán szólt. Többször észleltem és jegyeztem e hangját, egyszer így, másszor úgy hallottam.

Közismert dolog, hogy a széncinege igen sokféleképpen szól, télből tavaszba menő hangváltozatait Matunák kottázva ismertette is már az Aquilában (1911. évf. 320. lap). De még lehetne továbbkutatni oly irányban, hogy milyen alkalomra hogyan szól a széncinege, hogyan értekezik stb. Ez azonban hosszan tartó, türelmes munkát, sok időt igényel.

Mint alkalmi hangját, a támadást kísérő sp-szerű hangját jegyezhettem fel. Egy alkalommal az odú mellett levő tamariszkuszfáról parlagi verebeket akart elűzni a széncinege. Ahogy a verebekre csapott – a támadás finiseként hallatta azt a jellemző ssp hangot. Az s fokozatosan erősödő, míg a p nyomatékos és a csőrkvák összecsapásától eredhet.

Úgy intézi a széncinege az attakot, hogy mire az ellenfélhez ér, ott mellette ejti ki a befejezést s repülés közben kezdi az s hangon (hangzik ez néha zs-nek is). Egy ízben verebet, máskor nyaktekercset riasztott el így a széncinege az odúról. A nyaktekercs itt nem is bántotta a cinege fiait, hogy az attaktól hátrált-e meg, vagy a nagyon is forgalmas helyen levő odú egyébként sem felelt meg igényeinek, azt persze nem tudom.

H a a széncinege nagyon aggódik: csrrr|:| formán ad annak kifejezést. Ha aggódása a kétségbeesésig fokozódik, elcsukló cike-i, ci-kei, formán szól és idegesen jó-megy. Olyankor viselkedett így, amikor oly nagy veszélyben hitte fiait, hogy a támadásra, a veszély elhárítására már nem is gondolt.

Lecsendesedvén cip|:| vagy szip|:|, majd a veszély nyilvánvaló elmúltával cip|:|-épisz|:|:| szerűen szól. Kisebb fokú aggályának a közismert cserere|:|cserere-re hangon ad kifejezést. Ha az aggálya nagyobb: í-cse-re|:|:|, vagy ji-cse-re|:|:|.

Más alkalmi hangjai: Midőn az egyik kirepült az odúból, etetés után, s a társa is hozzá szállt: iszke|:| - isz|:|. Ételhordáskor: (p) e – tyit|:|:| – e. A mondókát 3-4-szer is elmondta, elszállás után is.

Néha a p hang, főleg messzebről hallva, markánsul kivehető. E viszonylatban ezen hang a jelenlét közlése lehetett. E hangjukat a széncinegék sokszor hallatják, néha a ty gy-nek hangzik.

A cinegék szólnak olykor úgy is, hogy csőrükben étel van. A kissé megnyíló csőrből nem hullt ki a rovar.

Feljegyeztem még ezen hangját: bere – ci|:| - bere - ci|:| – bere.
Máskor bere – ci|:| – bere – ci|:| – bere – ci.

A parlagi veréb – Passer montanus L.

A parlagi verebet sokáig igen mogorva egyéniségnek vettem, azonban az elmúlt éven meggyőződtem róla, hogy egészen kellemes, csevegően előadó ő alkalmilag. Cserepcsipp, cserép |:| - csip bevezető után kurizáló mondókája így alakult: ce - sza - prip - cerez - cep. Ezt 3–4-szer ismétli, a sza szótagot változatosság okából néha sze-nek ejtven ki. Máskor így hallottam: työ (vagy tyí) – ce – sza – plity, ce – sza – plity – ce – sz a – plity – csev |:|.

Aggódását cserip|:| – csep|:| – cserep|:| – csep|:| vagy röviden: cserep – csep|:| hangokkal fejezi ki.

A pár napos fiókák hangja tagolt finom egércincogáshoz hasonlít: zin|:|, szi n |:|:| vagy cin-ci|:|. Általában az n csak alig vehető ki.

A fé lanyányiak zirip|:|:| vagy a cirip|:| hangokat hallatják, azaz a közismert verébfióka csiripolásra térnek át, egyelőre még markáns cs nélkül. (A c, illetve a z helyett.)

A nyaktekercs – Jynx torquilla L.

Feljegyeztem ezen hangjait: ö (vagy kő) – ki|:|:|:|:|, máskor: (ö) – kíj|:|:|:|:|. A szaporázást olykor kilencszer is végzi.

Vk , ik, vik|:|:|:|, uik, vk, vk|:|:| hangokkal méltatlankodott, mikor a széncinege odúja körül settenkedett. Mikor megfigyeltem, mindkét cinege rácsapott, s az egyik cinege be is ment az odúba, hogy veszélyeztetett fészekaljára üljön. A vk|:| tehát torzsalkodó hang. Ezt is szokta enyhén szaporázni. Néha ez ment aztán át a rendes, közismert hangjába.

* A hangok ismétlésének ilyen módon való jelzését Petényi vezette be a magyar madártani irodalomba. (Csörgey: Madártani töredékek Petényi J. Salamon irataiból.) Ha külön megemlítve nincsen, csak a jel |:| előtti szótag, vagy betű ismétlendő. *Szemere*.

(*Aquila*, vol.30-31, 1923, p.288-290)

Kócsag adatok a Fertőről.

Szemere László.

1923 tavaszán azt az értesítést kaptuk, hogy 16 pár kócsag (*Egretta alba* L.) a Fertő-tó Boz község határában való részén meg akart telepedni, s már hordták is a fészekhez való nádat, mikor azt a nádat, ahol a kócsagtelep épült – letarolták s így a kócsagok a Fertő-tó mosoni részére költöztek. Június 10-én és 11-én Fertőbozra utaztam s egy napot töltöttem a Fertő déli részén, oly ponton, ahonnan messze elláthattam.

Kócsagot nem észleltem s a megkérdezett emberek mind meg erősítették Lutter Árpád megfigyelőnk értesítését. Mivel az a tórész, ahová a kócsagok állítólag áttelepedtek, osztrákoknak ítélt terület, nem nyomozhattam őket tovább.

A soproni ág. ev. Líceum természetrajzi szertárát megtekintve, ott 3 darab nagy kócsagot találtam, melyeknek adatai a következők: Hanság, 1885; Sopronfertő, 1904; Fertőmeggyes, 1911.
(*Aquila*, vol.30-31, 1923, p.295)

**Egretta alba és Pelecanus sp. szabolcsmegyei
költéséről.**

Szemere László.

Sárközy László tiszaberceli lakos közli, hogy 60—70 évvel ezelőtt Faszabon és másutt is a Tisza mentén Szabolcsban, de az átellenes zempléni oldalon is, költött a nagy kócsag és a gödény. Hattyú és daru akkor sem költött, csak átvonult.

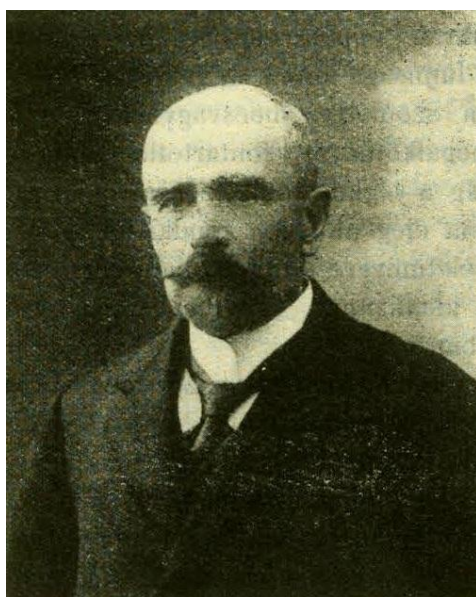
Gyerekkorában ő maga is szedett kócsagtollat Ibrány, Halász és Beszterec határaiban. Ezen szabolcsmegyei községek határa akkor egy összefüggő mocsárrengeteg volt.

(*Aquila*, vol.30-31, 1923, p.296)

Boroskay János. 1841—1923.

Szemere László

Boroskay János, Zólyom város erdőmesterének 1923. március 3-án történt elhunytával ismét lelkes barátját, 18 éven át volt levelező tagját veszítette el Intézetünk.

Intézetünket nemcsak pontos megfigyeléseivel, adataival támogatta, de kitömött madarakat is kaptunk tőle, halála előtt pedig egész madárgyűjteményét végrendeletileg nekünk hagyományozta.

Ezt a nemes hagyományt csak az tudja kellőleg méltatni, aki a Boroskay madarait látta. Hermán Ottó úgy nyilatkozott róluk, hogy precízebben, szebben tömött madarakat ő a külföldön sem látott sehol, ahol látott is olyant, mint pl. Londonban, az csak elérte az ő preparátumainak színvonalát, de szebb nem volt. Ez a mintaszerű gyűjtemény Intézetünknek nyeresége.

Boroskay János ősi magyar család sarja — sajnos, koronája is volt,— mert vele a Boroskay család kihalt! Született 1841-ben Breznó-bányán. Atyja Boroskay Mátyás szegénysorsú tanító volt, aki a tehetséges ifjút ennek dacára gondos nevelésben részesítette. Középiskoláit részben magánúton, részben a selmebányai, lőcsei és rozsnyói gimnáziumokban végezte, az erdészeti szakismereteket pedig a m. kir. Erdőrendészeti és mérnöki hivatalnál, Selmebányán sajátította el.

1860-ban Pozsonyban erdészeti szakvizsgát tett, majd 1877. október 6-án egyhangúlag megválasztották Zólyom város erdőmesterévé, s ez állásban volt egészen a világháború végéig. Kenyérkereső munkáján kívül legszívesebben az ornithológiával foglalkozott, de szép eredményről tanúskodik a zólyomi iskoláknak hagyományozott numizmatikai és coleopterológiai gyűjteménye is.

Emlékét kegyelettel és hálával őrizzük.

(*Aquila*, vol.30-31, 1923, p.366-371)

Az olcsó fotografálás módja.

Szemere László

Az amatőr fotógráfozás jelenleg úgyszólván pang. A fotográfus-lemez és egyéb anyag drágasága miatt a legtöbb amatőr pihenteti felszerelését, várva jobb időket. Mivel leginkább a fotográfus-lemez drágaságát érezzük, talán nem lesz érdektelen, ha a jóval olcsóbb papirosnegatív célszerű használatát leírjuk.

Nagy fényérzékenységű brómezüst-papirost eddig is gyártottak, amit nagyításokra, vagy követetlen felvételekre fel is használtak. Ha közvetlenül másolunk papiros negatívról, igen durva rajzú képet kapunk, mivel a papiros szerkezete is lemásolódik. Legcélszerűbb a rendesen előhívott, fixált és kiszáritott papiros-negatívet újra lefotografálni, olyképpen, mintha reprodukciós felvételt csinálnánk. Így mindjárt nagyított másolatokat is kaphatunk, ha a gépünk kihuzata elég nagy. (A használt lencse kétszeres gyújtópont-távolságával egyenlő hosszú kihuzat még csak természetes nagyságú képet ad.)

Szokásos még a gyors másoló eljárás is. Az előhívott és jégecet-oldatban fürösztött papirosnegatívet víz alatt leborítjuk egy brómezüst-papirossal, üveglappal kiszorítjuk a kettő közötti vizet, és a papirosra az üveglapot rászorítva, megvilágítjuk az üveglapon át. Ezután a képet rendesen előhívjuk, öblítjük, fixáljuk. Ha így akarjuk másolni a képeket, akkor célszerű fényes rétegű papirosnegatívet használni.

Végül vannak levonható rétegű papirosnegatívok is. A most forgalomba került ü. n. Plattenfort is egyike ezeknek. Ennek a rétege akkor vonható le, mikor már megszáradt. A lefejtés kényelmesen elvégezhető, s a rétegről — mintha film lenne — másolókeretben a szokásos módon készíthetünk levonatokat. Ez a negatívot pótló anyag 15 Sch. fényérzékenységű, tehát pillanatfelvételekre éppen úgy használható, mint a hasonló fényérzékenységű üvegnegatív.

A papirosnegatívokat vagy egy letisztított üveglemezzel, vagy az erre a célra forgalomba hozott, behajlított szegélyű bádoglemezekkel, vagy keretecskékkel helyezzük a kazettába. Előbbi esetben a papiros fényérzékeny rétege az üveg vastagságával hátrább kerül, amit a beállításkor számításba kell venni.

(Természettud. Közlöny, 1923, vol.55, p.59)

Megjelent füzetek

22. (1904)

Monostori Károly - Jaskó Géza: Állattenyésztéstani intézet
Nemzetközi czéllövő-verseny Pusztá-Szent-Lőrinczen
Jaskó Géza: Irodalom: Állat-védelem valláserkölcsei és gazdasági szempontból
Utcanyitási terv
Gyász: Jaskó Károly
A villamos mű - A színház tűzbiztonsága
A Tapolca medrének tisztogatása - Egyházkerületi közgyűlés
Az alagsövezés - Értekezés
Török Jánosné
Török János
Városi közgyűlés

23. (1910)

Szemere László: Pár szó ragadozó madarainkról
Szemere László: Megfigyelések a kékvércséről
Máday Izidor: Az Országos Állatvédő Egyesület Jaskó Géza igazgatása alatt 1902-1904
Szakértői szemle - A villamos telep épülete
Hoitsy Pál beszámolója - Egyházi közgyűlés
Torony szentelés Acsádon - Egyházkerületi közgyűlés
Török János

25. (1910)

Szemere László: A fürj és a fogoly viszonylagos elterjedése Magyarországon
Szemere László: Ismeretlen Syrrhaptis paradoxus (Pall.) adatok

26. (1912)

Szemere László: A parlagi sas és kígyászölyv fészkenél
Szemere László: Stryx flammea L. késői költése

Szemere László: A fürj és fogoly viszonylagos elterjedése Magyarországon, II.

33. (1916)

Szemere László: A dögkeselyű és bajuszos sármány előfordulása Herkulesfürdő környékén

Szemere László: Cygnus olor lövetett

Szemere László: Pastor roseus Uzonban

Állategészségügyi kitűntetések

Szemere László: A lappantyúról (*Caprimulgus europaeus* L.)

35. (1920)

Szemere László: A kis békászó sasról (*Aquila pomarina* Brehm)

Szemere László: A kócsag hajdani fészkelése és tenyésztése a Bodroghözben

Szemere László: Különféle adatok a buhuról

Szemere László: A konyhakertet ásassuk fel minél később

37. (1922)

Szemere László: Törvényjavaslat a madarak védelméről

Szemere László: Népies madárnevek

Szemere László: *Otocoris alpestris* lövetett

Szemere László: Madár- és tojásgyűjteményem elpusztulása

Intézeti ügyek — Personalia

Szemere László: A madárfényképezésre alkalmas fényképezőgépekről.

38. (1923)

Szemere László: Régi madártani adatok a Nagy-kunságról

Szemere László: A kócsag nyomatékosabb védelme

Szemere László: A hasznos madaraknak szánt fészekodvak megvédése a verebek ellen

Szemere László: Az új cementodúkkal végzett költési próbák első eredményei